

Соколёнок

6/2019

ноябрь-декабрь

Лачын

ДАГЪЫСТАН РЕСПУБЛИКАЙН КЪОНИ ВУЗЕЕ СА ЙАИХХЪЕ КЪЕККАН УШАХАРШЫН ЖУРНАЛ

2020

-ЪЭСЫН СЕН МУБАРАКДА ИХЪЕН!

2019-ъэсын сенид йыкьаІл` аху. Шацийни умудбыше, аІрзубыше сассанкъуни йык`ее тІетІ ачмышаты, сассанбышда умуд тезе сенийлхъа авху. Гъар сенике шы гьуджооме джад гозет гъаъан. Умуд гъааъана ки, гын сен йыхъбышылхъа югда хъалес. Хьулед сенна вод йыхъбы джуравъу, сабы сувайни гыни акъвайк`, сабы шени акъвайк` авху воб. Закаталеехъа, Къахеехъа вуІххъаІсди мее, шы гъеххан аазыр километр йаІххъыІн къал`тайгье. Сувабышеенче йаІхъ цыцІавъыйни гъаІкее хабарбы ихъеейыд, мана иш сен-сениле цыцІоохъена, манчын ахыр йишди мее хыл` гьидийхъарни аІрзуманылхъа сакІы вод. Умуд гъааъас ки, тезе сенин шы югни хабарбышка сана шадааъасынбы.

Гъайынчиле гъала къал`ле сенна гыхъа йишди мизейни таалейни гъаІкеее шавукІле джад са джуваб эгъес аІхаІ дешдий. Язы дешда са миз хъивкІуылхъа абкІыний гыргынкъукІле ацІахъеейыд, гъала умуд вобнаний ки, йишда мизиб са вахтал` ишыгъеехъа хъигъевчІесда. 1990-ъэсди сен Дагъыстан АССР-ни Назираршыни Шурайни къарарыка сана цІахураршыни, агуларшыни ва рутуларшыни мизяршыс языйна форма майданахъа хъыгъабчес имкангьихъы. Проф. Г.Х.Ибрагъимовее

гъама-ни сен, Кирилл`ни гъаІрфбышка сана, йыхъбышын аІлифба одкІун. Мани аІлифбан йишда миз` майданахъа хъыгъабчы, йишди мизел` окІанас, хъаІдхъаІс шас имкан гьуву. Шы шадба воб ки, гъаІшде шахъа йыхъсумыл`ын «Нур» донан кІазет вод, йыхъ-сумыл` радио-теле верилишбы вод. 2009-ъэсди сен йыхъ-сумыл` «Лачын» донан ушаха Аршыс журнал хъигъечІу. Гыргын ман карбы йыхъбышди тарыхеехъа къизилени гъаІрфбышка сана одкІун вод. Анджах ман гыранын аабидабы шы къорамыш гъаъанбыне? ШакІле манчына къадир ваацІанане?

Гивгъалас аІлифбале. 1996-ъэди сен Баквее А.Гараевее латынни гъаІрфбышка сана йыхъбышыс аІлифба одкІун. Ахырийни сенбышее Азербайджаныл` латынни гъаІрфбышка сана йишди аІлифбан медын къоІл`ле вариант майданахъа хъигъечІу. Йишди миллетис йокъни джурайл`ын аІлифба лезимдане? Гъар хыле къалам авхъас вааІхаІнкъвее тезен аІлифба окІанас хъадее, манке йишда миз` нени йыгъылхъана аблес? Хыле водни аІлифбайл` ишлемишеебхъа, са аІдаІбий миз` гъааъас чалышмышеебхъесди джигее, шы няъа гъам-

баше хъ`ебале гивийгъал? ЧIаIвний де шы сувабышка джуравъий, сайыб няъа шы джаб шы джурааъа? КъоIни джурайл`ын аIлифба йыхъбышди аIреехъа гивхъуна къоIбъэсда сергъад воб. Гына сергъад сувабышди сергъадыле дегье бетерба воб. Мана сергъад гивхъуйнбы халкъыни оIгее са вахтал` джаваб хъелес гябкIас. Зы хаагъиш гъаъан манчини гъакIее фыкыррамышувхье.

КъоIбъэсда проблем гъар къоIни сурак`ни йыхъбышди пайеехъа гёохъа. Шы йыхъбышди балабышди мее уфтанын журнал къекка. Журналын хъигъечIуй гъала ишин сура вод. Журнал гываджес ыккан. Гееб хаIбни заIгъмаIтыка сана майданахъа хъигъечIуйни журналыс кумаг гъаъий гъар миллет, халкъ ыккани йыхъийн бордж вод. Балабы шад гъавъий энке хаIдын суваабыхъайле гъайре, балабышыс ед`н мизел` окIанас, хъаIдхъаIс гибхына имкан гывааджий дегье аIсил` йыхъийваала, ватанпарварийваала воб. Умуд гъааъана ки, шу гъайни сен абунайни ишее шас кумаг гъаъасын.

АIзизин балабы! Шы тезе сенее шоке хаIтда шеирбы, хабарбы, гыIкаебы, цIыцIаъийн шикыл`бы гозет гъаъа вод. Шос мани ишее угъурбы аIрзу гъаъа.

Шы журнални редакцийейни коллективни доюле, шас абунайс кумаг гъаъийни хайырхагъ инсанаршыс, джони шеирбышка, хабарбышка сана йишын балабы шад гъавъийни шаир ва язычеершыс йишда миннатдарийваала агъмыш гъааъа, тезе сенее джанана сагъваала, йикIена шадваала аIрзу гъааъа.

АIЗИЗИН ЙИХЪБЫ!

«Лачын» журнални редакцийейни коллективни доюле ва шахсан йизди доюле шу Тезени, 2020-гъэсди сеника таIбрик гъааъа!

Шос джанана сагъваала, хошбахтийваала, саакитийваала аIрзу гъааъа! Гъасре вушун хаIйбы гъамбаше лагарада, суфрабы болда, йикIбы шадда ихъеджын.

*«Лачын» журнална редактор –
В.Гъамзаев*

Эккe хурунбышыс

Суфранылхъа гуѳвхуѳ кѳаарна бызылий,
Гибгъыл одхъан хынаал`, ниссейи гыней.
Каран тохувхъа мее, ал`ятху шакар,
Увгву: «Засыб кѳеегъэ са истакѳан чей».

* * *

Санахъа вазыхъа гъеч деший вухъун,
Къыйна халмде водуд хашал бабатын.
Эгъене, гъуджоона вухъунехъа сагъа?
Халб хъоохъе халйбышын булутбы одхъун.

* * *

Ухыйхъан аал мее ваѳкъаѳ,
Авудун окѳбы кѳѳкъаѳ.
Одхъанан кар кѳѳкъаѳваѳ,
Чише идяйцѳе лаѳкъаѳ.

* * *

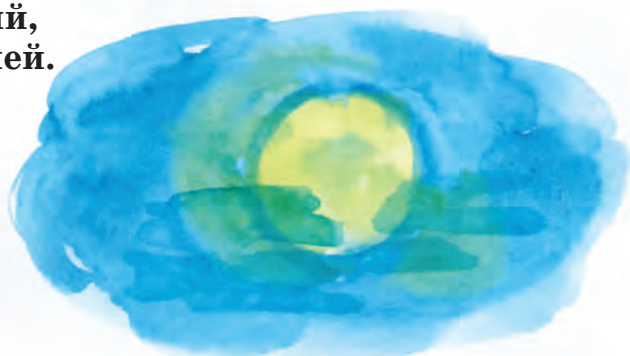
Югба чишее кѳатейсхъа
Вуѳхъдааѳ къукъаар алишщес.
Са къукъ гъавгъу къутѳоокѳал,
Шавааний ооѳдхаѳс чин сес?

* * *

Гадее обхъан мее къарпыз,
Чилхъа гуѳвхуѳна быз-быз.
Сайыб быз-быз аѳѳабкѳын,
Къарпыз мее хъыхъа джун пѳыз.

Вачѳе

Вачѳе, вачѳе, ай вачѳе,
Нишысна гъу йидж гечѳе?
Гѳал халтда аахъы гъоѳгъе,
Сили ыѳхдийхыѳ кѳоѳгъе.

ИХЪБЫШЫН ЮМОР

Нева каратейни машгеенче хъарайле. Адее хъидгын гъаан:

– Гъуджоона кыйна шос хадхъыхъа, адийна бала?

Невее джаваб хъелен:

– Шпагат ачмышавый.

Адий терсинара илеекы эйгъен:

– Гъуджоо? Шпагат ачмышавый? Няъа вител`быйи ыхъа чик`?

Ёкбул`ле сенини дихее кыдиминына дек`кике хъидгын гъа:

– Няъа дядяй дегъе «Анжийн» футбол гъидваага.

Дек`кее эйгъен:

– Кыдиминына манбыше футбол гъиваага деш. Кыдиминына йызбы гегъа. Манбышыс мыкIада.

Дихее эйгъен:

– Джо няъа курткIабы илдяъа? Джохъа курткIабы дешынбыне?

Карымыхъа хъ`ебилле сенний вод.

Едее гъамбаше, манкъвее джел кIыра гъувуйнкъаI, эйгъенний:

– Зы дуканеенче зас энке югна гаде къаIйхыI, алишцу вор. Энке югун ушах зас гидхъу вод.

Са йыгъыл` Карымыс писин аIмаIлбы хъадайле. Едиссе, нен гъе`тэыйд, мана саакит гъагас аIхаI деш. Ахырее, сабыр къатIу, манкъвее КарымыкIле эйгъен:

– Зы гъу дуканеехъа сакIал гъагас. Манче мерна, аIмаIлбы гъидя`тана гаде алишщес.

Карымее, нагъбы хукука сана темиз гъага-гъага, эйгъен?

– Дукане мер гъу алдамышеегъэсда. Вас мер писда гаде гъелес.

Мишлешни хивее маӡаӡлимааршын йыгъ

Маӡаӡлимааршын йыгъ йишди мее геед хаӡдын байрам вод. Маӡрхуӡна инсан дешда ки, къийна манкъус джус аӡизна мактабна маӡаӡллим, ушах бахчейна тербиечий, цӡеррийна маӡаӡллим йикГел хъымайледжын. Чуӡнки йишди гыргынкъвее ыӡмырее джус идеал са инсан сечмишаӡа, ва джусыр манкъук акара хъихъес ыккан. Мана идеал инсан шас геер

Ы к -
к и й к ы н н а ,
оӡгийл вукӡул`
кӡӡозарааӡана маӡаӡллим ворна. Мана йишди мее энке саваднана, энке талантнана, энке уфтанна са инсан ворна.

Маӡаӡлли-мийваала гъавъий раӡӡаӡнапешедешвоб. Кӡырагъиде-

лени, шулухни хуруни ушахааршы-ке фыкыррашмышоохъен, оГеехъа макъсад гивхъуйн джаванаар гъа-аъасди мее, маГъаІллимааршыс нимеен сабырна ыккан, ва джони мее манбыше нимеена заГъмаІтна гъааъас вуккан. Гъина пеше геоб дагъамна, гъамыб шарафнана са пеше воб. Тезеба ыІмыІрени йаІххъыІлхъа гов гивхъуйни уша-хааршысхъа, дагъамийвал`бышхъа илдяакы, джон билик`, баджарых, джона тад-жрууба хъевлес ваІвхий, геод хаІдын талант ва геоб хаІбна игитийваала воб. МаГъаІллим садджу ушахааршыс ацал гъеле-на деш вор, манкъвее уша-хыс гъамыд тербие гъеле, мана хъоркуни йаІххъыІлхъа арачче. Мана

ушахни мее къома гирхъу аална са раІгъбаІр ворна.

Мактаб ушахни мее къоІдъ-эсын хав вод. Шы – гыргынбы-ше ушахийвал`ыни ва джаваний-вал`ыни ыІмыІрена хиледже вахт мактабее алгъавгъу воб. Шени вахт-бышыле нимеен сенбы илгъечІеейыд шассе маГъаІллимаарше йишди мее гъавъуна заГъмаІт йикГел гъив-ханааъас вааІхаІ деш. Хыл` ах-хъы, язы окІанас хъаІдхъаъына цІеррийна маГъаІллим наІхуІр шас йикГел гъийханий? ГеелеснанкъаІ ушахын ацІаал ва тербие цІеррийни маГъаІллимые асылыда ээхъе. Ушахни таГълим-тербийее энке хаІдын юк цІеррийни маГъаІллимее цыцІаъа ва ушахааршыни йикГее ва талеее энке кІоран из къаля-

дачченар мана ээхъе. Манкъу-ка сана ушахаарше, аІлифбаале гибгъыл, ыІлимни дюн`йелхъа хъидаІбкыыІн йаІхъ гъабачче.

Октябрни вуза «Нур» кІазетни редакциейни ишчеершыка сана Сувал`ни Магъалеехъана йишда сафарий маГъаІллимааршыни йыгъылхъа гибхъы. Мани йы-гъыл`шы Мишлешни мактабее вухъа. Мактабна директор Ислам

маГъаІллимни раІгъбаІрий-валика сана гъини мактабее геод саваднан, баджарыхнан са коллектив сады вод. Гъин мак-таб таамагъийни геелесди джа-ванааршын сес Дагъыстанни ва Российени ша-гъарбышеени аалий мактаб-бышеенче хъа-дайле. Хиледже инсане джунни ишыс гъини мак-

табее кІеджар гиххъы вод.

Мани йыгъыл`маГъаІллимаар-шыни йыгъыс къассырийни линейкІее иштирак гъагъий ша-сыд къисматхъайн. ЛинейкІа мактабна директор Ислам маГъаІллимее ачмышагъы. Ман-къвее маГъаІллим коллектив ва ушахаар байрамыка сана теб-рик`гъавъу, ва манбышыс гъи-ни дагъамни ишее угъурбы аІрзу гъагъы. Шынаб – абийн мигъма-наар, ушахаар ва маГъаІллимаар йикГееенче хъооІни энке югни джуваббышка сана тебрик гъавъу, джони байрамыл`аливку. Шеър-бы хъаІдхъийн ушахаар падаркІа дена авху деш. Манбышди гъарун-къус са «Лачын» журнал къис-матхъа.

Щедын сен

Щедын сен хъооІ, щедын!
Гозет гъаъан ул` хъивхъу.
Югун байрам ман водун,
Ёлка йыІкьнеехъа гивхъу.

Гиваханасынбы чилхъа
Оюнджахбы джурбаджур.
Сабы шы ёкъ суралхъа
Шадын гъаъас вургъа-вур.

Югда маІънийбышын сес,
Джига кІыл`ба чисда.
Йызына ичий йихъес,
Сайыр Мыккына къаІсда.

Джони аххъы хылеке
Шы гъаъасын хороход.
ДаІханІ джад дешын шаке,
Хъады шалхъа «Новый год».

КЫІДИМ

КыІдим хъады, итІум ыхъа гадигбы,
Дамабышыл` мыккар садкІу, иляке.
Вергъена йаІхъ йыгъ-йыгъыле кІыл` хъоохъе,
Къузайбышыл` аІххъааІр гядкІу, иляке.

Джагварани палтарык` авуд сувабы,
Нахчираршын тарг гъаъы вод йивабы,
Куляк ийкар мыкІа хъыхъа гъавабы,
АІйнебышик` тІетІбы гъадкІу, иляке.

Шалхъа кыІдим чина вахт авхъу хъады,
Хивееъад мал-къара тІыналхъа сады,
ГивийІан йызыле ушахаар шадын,
ЧІараІн рангбы акъвее хъадкІу, иляке.

СУВАБЫШЕЕ КЫЇДИМНА ВАЗ

Нахуїдна таҭриф иттегьес,
Гьихьардягьас гьарнанкьаї сес.
Яманба кьабыл воохье зас,
Сувабышее кьыїдимна ваз.

Гьиччуд джад хьимийҭан заке,
Гьар суралхьа шу джаб иляке.
Кулякна, быранна аваз,
Сувабышее кьыїдимна ваз.

Бухарайле алла кума,
Илхьечіе, хав ағы кьуїмаї.
Хаа гьовьуре алятїу саз,
Сувабышее кьыїдимна ваз.

Йизын гьаццїы сува, чїие,
Хьаҭаакїне, ивийкре чиле:
Вааїхаї лап югба гивҭанас,
Сувабышее кьыїдимна ваз.

Тынал илѐзур мал-кьара,
Гьар зерас окїана шала.
Йаїххьыїл люцернайин Камаз,
Сувабышее кьыїдимна ваз.

Кефака вод лап кьыїдимин йикї,
Йизый мык аваакїу чик.
Топпар гьаҭы, агье, гьамбаз,
Сувабышее кьыїдимна ваз.

Гьар йигьыле шадхье гьини,
Эй, йизда чодж, йизда хьини!
Саваалес, са маджлис гьааҭас,
Сувабышее кьыїдимна ваз.

Гедж ихьес деш гьинья юххьан,
Мал-кьара ийкарас уххьан.
Верыгь вухьес, ихьес аяз,
Гьалекийс кьыїдимна ваз.

Са йыгыгъ Гел`мецни хивее

Гъар сен цувыл` хъадийнкъаI редакциебее иш къоIд къат гъеххоохъе: ишил абунебы илекка. Гъини элес шы абунебышыс Гелмецни хивыле гибгъыл. Шаир Абдурагъим Дадашевее эйгъен хьинне, ГелмецI дерягъеени параходьк акараба. Хив уфтанба сувани къома гебчы воб. ГелмецIын уфтанын дарваза аахъийле хъийгъа, Йыхъыстанын баракатнан торпахбы гийгъал. Гъини Ватанна гъар чIуIммеена торпах йыхъбыше геб аIзизба авхъу воб. Гъиня ешемишоохъен гъин мерд инсанаар гъар джура къийматыс лайкъба воб. Гъиня ешемише хъени гъар инсане Йыхъыстанле къырагъыл` ешемишоохъени, ахъыни дараджабышылхъа гъибхъырни гыргыни инсанаар-

шыле дегъе хаIбна иш къоодже воб. Гъини инсанаарше йыхъбышда торпах, йыхъбышда Ватан гъиваадже. Ватан дешхъее миллетид дешын. Ватан дешхъее, мизиб дешда. Зы гъини инсанааршыка сана фаIхр гъагъа, джони оIгее вукIул` авхъа кIёозараагъа.

Гелмецни хивее кучее хиледже ушахаар къавджу, зы геер шадхъа. Гъар ушах йыхъбышди мее са хазна вобна. Гъар ушах йишын геледжагъ вод. Авуб гъоолени шикылика сана шы Гелмецни таарыхеехъа са тезе варакъ обкIун воб. Гъин ушахаар чIакIы хъеебхъа мее, манбыше, хошни хаатирабышка сана, Гелмецни хивеехъа, джосхъа абыйн мигъманаар йикIел хъаваалягъасынбы.

Йыз

Йыз гёгъа лепа-лепана,
Къулени оГийл` иликIар.
Ярпагъбы деш, юв целена,
Йызбы бытагъылхъа гийъар.

Миджагваала гъар вахтагъа,
Табийъат чис сикIы хъаъа.
Йызбыше ёргъан абачче,
Гъар сура джагвара хъаъа.

Йыз гёгъа, гъарын са джурайл`,
Халне цыцIаагъа рассамее.
Ушахаар илёозар дахал`,
Хылахъа аххъахъа гаалмее.

НаIхуIбна гъу къуввана воб,
Иляккына гъаIйран гъаъа.
Вахъа гееб миджагваала воб,
Ушахаарыб гъаIйран гъаъа.

Цувылийна сикнарий

Къыдимиьса аІгтыятцаІхбише къыІлина къооджена. Манке малкъарайсын алаф саџа, гѣххъанасын осбы гџаџа, сукбы, сикІыл'бы хъийшал. Аттабышеехџа соман гатІебы илѣзараџа. Гооне манчике варабы аляйгџе. Тахыл'балбийке джуравџу, йоІххеехџа гивийхаІраІс вуккекка. Ман ишбы къаджийле хъийгџа, инсанар иш-пешейке сыкІыл'ба архайнеебахъенбы. Цувыл'ичІу меega, къыдимиьсын гонбы гџатІа. Манчике чихенбы гџаџы, айванбышее къуру хъихъес гивайхан. Са вузале къуруни чуруныке адатый хинкІалбы гџаџас ээхџе. Эйгџе вод ки: «Йыхъбышын хинкІалбы одхъунийн-къаІ, дад силееџад ахван ки».

ОІгийл къоранар, къалайчеер АІраІнеехџа ааІссе гъихџа, мигъманийваллани гџоолена. ГџаІшеде ман адатбы аху деш. Сувал'ешемишехъен джамаІџаІт кІыл'хъыхџа. Гелесын джегъилер шагъарбышеехџа кочмишувхџа. Хивееџаб къаІсынбы садджу авху. Ненкъвее нен увгџее, хаІбни хизанеедын къык июттун ээхъен ки. ГџаІшеде къыдимиьс гџазираџийн гон къоІни, хъебни пайылхџа битІалаџа. ХаІтда мееган шагъареехџа ушахаршыс оІтираџа. Дешхџее, ман быгџазыле кІина айкІан деш.

Зы шос са къыдимиьни къышлыгъна гаф гџааџас. Шу гафылхџа кІыры гяххџе:

– Ман кар Сувал'ни магъалыл'са цаІхбишди хивее хиледже сенбына гъихџа ыхџа. Цувылийна вахтний вобна. Айванбышее гивадхънийн чурубы барутбы хъинне къуру хъыхъаний. Эхъалийн хораг охъанас сабыйнкъаІ, Анвар дидеџее ФаатІимат адийкІле эйгџе:

– Къарий, йизди нийџатее къийхџа сафареехџа хъигъечІуй водун. Гџала ки, ишбышике сыкІыл'ра архайнра ворна. Са уІлджуІмыс ушахар ѣхламышааџас шагъареехџа ыІххџаІс ва манбышыс къышлыгъын пайбы ыккеес. Манбы йикІ'ек' авайхан вобонбы.

– КъаІсада, югна мыІслаІгџаІтуб. ЙаІхъ вас угџадукана вухъена. ХаІтда саламбы духъебышылхџа, йишбышылхџа, невабышылхџа зале эгџе, – къарее эйгџе.

Къареейи къоджее гъарынкъус джура-джурайда пайбы чуруныке, ниссейке, хъыняалике, июттуке гџаџа. Манбы харалеехџа саџа. Харалын гІал'ыд сесюйква маІккамда ийхџа. МичІеоб автобусылхџа хъыгъавшес раІгџаІтба вухъеджынва, гъинбыше харал айванеенче маІгџаІллеехџа гџооще.

Са чейна истакІан илѣбгџу, къаІсынбы гедчу ѳргъан – душаг къалябакІа. МичІеоб автобусылхџа оза хъеебхъайнкъаІ, гъинбы пертивхџа аахва – кунджее гивхъуна харал дешуб. Садджу маІгџаІллее адамер-

шини къелилинчын гойбы ыхъа. Манбы сихнарийн гойбы ыхъа. Шавулхъана шак гъаъас, шавухъана къаргъыш гъаъас. Шахъаб мисаала вобна: «Сихнарийс са гунагъ, малани ийессийс хаӀтда гунагъбы». Ман ман эйгъен водун – тахсир дена быӀгътан гъавъий гунагънан кар водун.

Мани хаӀмде къоншубышди хивеенче къынана сихнарий хъооӀ ыхъа. Манкъус илӀдгъуй кӀыл'да ыхъа, мерни пиянскийсахъа ыӀххъаӀ ыхъа. Гъина гимгее гивъурийни джегъилершикӀле къедже ва манкъулхъа сихбы гъаъава шак гъидяъа. Джегъилер хайбышеехъа авайкӀан, сихнарийыр джуна кӀаарна иш гъааъас ахва. Са вахтал' хив тавсунеенанкъаӀ, сихнарийкӀле къаршее са гӀдхъанан иших къедже. Гъина туш ыӀхыӀ махъа айкӀан. Къулеле гъорзул', гъинкъукӀле са каран гъавцӀуна харал кунджее къоодже. Сихнарийн таӀмаӀгъ харалылхъа гъайкӀан. МашукӀ къавджу, дек'кини хаахъана хъинне Анвар дидейвани дарвазеехъа эчӀе. Шебба сес дена къут аанче къабачче, акка аахъа. Гооне йыӀкъна харал мыгалхъа гъабчы, Къарабагъна къашхын хъинне, аккасхъа хъигъечӀе. ХъооӀхъуӀйни харалыка хъоркура джуни достанкъаӀ айкӀан. Акка гету, гъинбышаӀӀнкъаӀ эчӀе. Гъелбет ки, хаани ийессийкӀле ацӀахъа деш, мана машукӀ хъооӀхъуӀна вухъай. Дешхъее мана хаахъа къайкас дешдий.

ЦӀаӀхбышыс мигъманар геоб вуккийкананбы ки, анджах сихнариер йишин душманар вобунбы. Нейисе, гъинкъвее харал аккившу, са аӀракъийна румкӀа уӀвхуӀ, хъигъечӀу айкӀан.

– Зы къийхъа манчилхъа айресда, – ГъаӀзратее эйгъе.

Манче хъыгъайрхъу, «аляхъа» (алидни дерайлхъа) сура хаӀмде, медын сихбы гъаъасын джигатӀабалаъас айкӀан.

КъоӀдъэсди йыгъыл' йыӀкъыӀгълийс, ацӀахъайн ненкъвеейи сихбы гъаъы. Мана Калелни хивына кендчий ыхъа. Джегъилерше мыслаӀгъаӀт къоодже, гъина «аляхъанче» хъооӀнкъаӀ аххъас, ва гӀтталас.

Эхъалийлхъана гъина, вуччад дяцӀана хъинне, хъооӀ ыхъа. Анджах джегъилершына десте къавджу меега, гъинкъуни джанеехъа къорху кӀӀочӀе.

Мана аӀвхъуӀна саркӀыл' гъехва. Эхъалийс хивеехъа участковый милиционер арайле. Анвар дидеје сихбы гъаъыва аӀрза оокӀан.

(Хъийгъийн хъалесын)

Низамий ТаңджаҮвий

Фирудин шагьнайи джейранна хабар

Са мичеер Фирудин шагь гьамбазаар хьобтҮул джука,
Овас ыҮххьаҮсва шадра илхьечҮу балканылхьа.

Овани аҮшкыҮн чолее вуджее балкан гьоохавьу,
Вуджее агьассе, джулхьа са джейранын ох авгьу.

МекҮвни джанака ман мее уфтанбайи ки, джейран,
Улеппы, кьелбы кьаджы, авчий чис ыхьа гьаҮйран.

Паччагь чис есир гьаьы, джейран чолеехьа гьивху,
Тор гьоодхарас ыкканна шагь, вудж тореехьа гирхьу.

Шагь джигее хьорсун аху, даҮхийн гьаьас сес-семыр,
Эгьес джуни кьелике гивабхын йыҮкьна зинджыр.

Сайыд кьантаргьа гьаҮдхыҮ, гирхьу вудж чикар хьигьна,
Джанеенче цыцҮавьу деш, анджах виш ох айгьена.

Не вуджее авгьийн охбы хьады джейраныс хьидхьыр,
Нейыб ки, джуна балкан чика авабкьыр, гьибхьыр.

ОхакҮле эйгье: «Няхьа шен йыгьын шикар аххьий?»
Балканылхьа гьаликкы: «Няхьа шен кьадабхьыний?!

Балкан, гьунаб девхьана, охбыд кара ааҮ дешуд,
Са гьаҮйванни оҮгееьад кьел-хыл` кьайкы ахувуд».

Охан эйгье: «Ай паччагь, зы хьидхьырийнхьий агар,
Чис гьаҮйран ыхьайн йыгьын гьхьанасынний джигар.

Гьу йыгьни улепбышка чилхьа цыцҮавьу далда,
НаҮхуҮдний зы хьихьарас, хьобху зирегьна перда?»¹

¹ Каманын эйгьен ки, гьина джейран паччагьни улепбышди назааратык` авуб воб. Ва манчиссе гьина зирегьна перда хьобху, джейраныс хьихьарас аҮхаҮс деш. ЙаҮни паччагьыс, джус охун джейраныс хьидхьырий декканхьее, ман джейраныс хьидхьарас мумкум дешда.

Даф къавджу мее, паччагъе гозет гъавъэыйб макъам,
Анджах даф илвийхаИни хылен гъуу джус илгъам. ²

Идаагни колгайк` авур ыхъай – джанас хаИбна бахт,
Колгайк` авур ихъеыйр, гъу геер оо вор, ай хошбхт.

Инсаныхъа вухъеыйб перий, малякна сифат,
Дешын джухъа гыранын диныс гъавъийле хидмат.

АвтIле хидматна кемер инамни хылека гъу,
Чина къаравул` ихъе, хидматыс джуваб гъуу.

Нимеен ихъе вар-девлет, чикIле са джад къидедже,
Хидматна кемер хьинне, хазнайл оо воохъе хоче. ³

ЙаIхъ хьинне хааI гидкIынийн хаIнебышын тIиркинеер,
Нукнел` оо ирхъынийнкъус йиджбы – хидматна кемер. ⁴

Гъунейрнани инсане, джухъа ихъеыйд гъунейр,
Джуни устадни оIгее ивийтIал мана кемер.

Моохани гуджун шамын алябтIыва чис кыймат,
Чини ишыгъека сана тIотIааршыс гъааъа хидмат.

Гъу нишын джар айтIыл деш, Низамий, оза хъихъе,
Хидматна кемер автIул, оорункъус делес хъихъе.

2 Паччагъ джейран къавджу, чис гъайранехъе. Мана овас арыва, даф къавджийнкъеве чике макъам гозет гъааъан хьинне, манкъвееыйб мана гивкIасний вуккан. Анджах манкъвее фыкыреехъа хъалябийнкъаI ки, джейран гивкIу мее, манчини уфтанни къеквайке даф гъавъу, дафчеерше мана геотас, манкъвее фыкырыле хыл` цыцIааъа. МанкъукIле дафна макъам дешний къавхъес, манкъукIле саджу даф илвийханкъун хылепбыний къаджес, чунки манкъус гъарнахъее даф илвийханкъаI, мана джейранний йикI` ел хъаваалес.

3 Няабий хазна, мааъаб хидматна кемер автIул, хоче воохъе. Гъунаб, хочейн хьинне вуччуд гозет дябы, вас ыкканни инсаныс хидмат гъавъээ, васыб хазна къисматувхъес.

4 ХаIнебышын тIиркинеер – ХаIвни «Никнени ЙаIххъыIн» хаIнебы.

Кыкча

Селим едикайи дек`кика сана шагъарее ешемишехье. Мана шагъарее ешемишхьеэйыр, манкъухъа гъайванаршылхъан хадын марах вод. Едее вудж магазинеехъа машын алишщес ыккийнкъаI, манкъвее зарада джус са гъайванын игрушкIа аххъаххъа ва ед`ман алишщес маджбырееъэ. Джухъа хьебил`ле сен ихъеэйыд, шагъарее ешемишхъеейыр, гыргын гъайванар джукIле ацIанбы.

Селимна адийи дидей алкъална, сувабышеени са хивее ешемишоохье. ЕдикIле гадейн гъайванаршылхъан гъавас ацIава, гъар сен кыIлина мана хивеехъа, гъайванар джуни улека сана къаджес ыккеекка. Адийхъа хивее зербы вод. Мана гъар хивеехъа ары мее, зербышле беxилхъа ахва, енке геерыр кыкабышле. Шаца мана хивеехъа арийнкъаI, зерас чIаIраIна бала воохье. Селимее мана джус авхъаахъа. ГъаIше мана хивеехъа ары мее, джуна кIынна кыка тIабалааъа гийгъал. Кыка анджах хаIб хъувхъа, манчике хаIбна джонганий вухъа. ДжукIле эйгъенкъаI ки, йыгъна кыка гъамана воб, вудж манчис разехье деш, вуджее джуна шена кIынна кыка тIабал гъааъа.

Адийхъа са вийгIарасда зерний воб. ЕдикIле Селимын кеф позмышхъа къаджы, мана алдамышаъана ки,

джуна кыка гъамбазаршыка сана ыIгъвийкарас абкIын воб, са кьоIни йыгъыле хъаваалесда. Манбыше зер виигIарас гозет гъааъа. Адийн гыргын зербы чIаIраIнбы ыхъайхъа гора, манчина балаб чIаIраIбаIний вухъес ва манчикад Селимын алмаIлбы аалсынбыний.

Йыгъбышди са йыгъыл` зер вийгIарна. СелимыкIле кыка къавджу геер шадехье. ДжукIле маIхуIд ацIахъа ки, джуна кыкаме ыIгъвийкыр савкIу. ГъаIше манкъун йыгъбы дегье геед шадданий алгъааI. Гъар йыгъыл` хъары чил` беxилехье, чис окI, ярпахбы геле. Кыкаб джука сана досттамышоохъена. ГъаIше дегье едикIле ацIахъайн ки, хъооIни сен Селим зерас мебна бала вухъайнкъаI хивеехъа ыккеес ыккан, дешхъее манкъуни алмаIлбышыл` сайыд шаваана кIыра гелес.

Шахта Баба

Йишда вушуна ки, кИррананкѡаІ ыІбраІтбышылхѡа инанмыш дехѡа. ШакІле, силибы ийхаІраІнкѡаІ, кѡу-леникик` авуд пыл авайкийнкѡаІ, едее эЙгѡенний ки, ман пыл йишди мее, феее вод махѡа гиххѡы. Шы-наб чилхѡа инанмышоохѡенбыний. Гѡамбаше фея кѡайджийний шы аІрзу гѡаѡа. Анджах ман кар мыса джад шас кѡисмат эѡхѡен дешдий.

Аминайи Русланыб гѡар каралхѡа инанмышоохѡен, гѡала мактабеехѡа

идааІн, йичуйи чоджний воб. Джо-ни ешеебын гыргын ушахар хѡин-не, манбыб, феябышылхѡа, Шахта Бабайлхѡа инанмышоохѡенбы-ний. Гѡар Тезе сен хѡоІнкѡаІ, кѡоІнкѡее сана Шахта Бабайлхѡа маІк`туббыний ойкІан ки, джос манкѡвее Тезе сенийни хаІмде падаркІабы ал`леджын. Шахта Бабеейыд джос ыкканан кар-бы мичІеедийс гѡихѡар гѡаѡан-быний. Ушахаарыб шадеобхѡа Шахта БабайкІле сагѡолваний эЙгѡе. МанбышыкІле аѡІа деш-дий ки, джос падаркІабы едеейи дек`кее илешѡе.

Анджах сенбы оІтмишхѡа адкІынийнбы ва ичий хаІр хѡий-хѡа мактабеехѡа ааІ гийгѡал. Манчикаб джена феябынана, Шахта Бабабынана хабар таа-моохѡена. Мактабее джекІле аѡІахѡайн ки, байрамбышыл`джос гыргын падаркІабы едеейи дек`кее алишѡу, адайле. Са йыгѡ едике ман хѡидгІын гѡаѡийнкѡаІ, едее дегѡе вуччуд дигул`гѡаѡа деш, анджах манкѡукІле эЙгѡен ки, РусланыкІле манчини гѡакІее вуччуд иммейгѡе-джын, манкѡукІле джус гѡорбы гѡаѡий маѡІа мехѡе-джын.

Руслан, геоб шулух гѡааѡан, усахний. Манкѡ-вее шулух гѡааѡанкѡаІ, едее мана саакит гѡаѡасди мее, эЙгѡен-ний: «Руслан, ыхѡана, гыргын Шах-та БабайкІле кѡедже вод, гѡу шу-лух гѡааѡахѡее манкѡвее вас Тезе сенни хаІмде падаркІабы ал`лес деш». Манчикаб Русланна шулух авайкІаннаний, ва мана саакитра гийѡарнаний.

ХаІнни йичуеѡе, джекІле Шахта Баба хаа вушу ыхѡай аѡІахѡайхѡа гора, гѡар едее ман увгѡийнкѡаІ, дек`кихѡа илеекы аІхѡаІнаний гѡа-ѡа.

Симамвар

Хаахъа абее мигъманаар,
Шадоохъе воб симамвар.
Дешдий са хъехъе делес,
ГъаИше чилхъа саваалес.

Дидей хъалес, гъам адий,
Гъам невабы, гъам биссий.
АцІан, абее мигъманаар,
Ихъес охъанасын кар.

Чинаб къаІраІна вухъун
ГъацІесда маа кар одхъун.
Гъам чин вухъун тохааъас,
Гъамыб йидж къуІмаІ абкІас.

Хъян, цІа дешхъее, ман демыр,
ЧикІле къидёодже ыІмыр.

Джанее хъяний цІа дешхъее,
Деш йидж ешемишоохъе.

Хъян дешхъее чини бакІее,
Къалибхъы воохъе никІее.
ЦІа кІягы мее джанеехъа,
Гъаманке чин ул` аахъа.

ЦІа кІягы мее джанеехъа,
Са манке вод кеф чихъа.
Джанеена мыІхъ хъоокІана,
Шадвал`ын джаб гъоокІана.

ЭкІба-экІба, гъамбазаар,
Гивхъе чейыс симамвар.
Гъам шос югун чей ихъес,
Гъам йидж ешемишувхъес.

Кыддимийн хаѲмбы

Нимее миджагдайи кыддимийн хаѲмбы!
Хайбышее гыцѲайгар вазий хаѲнебы.
Чийелни йызылхѲа дехѲа чин ишыгѲ;
Кыддимийни хаѲмбышын йыз вод ярашыгѲ.
МичѲахын хѲошцебыд чин ачух хѲаѲа.
Йыз гѲгѲийн гѲар джигѲа хѲехѲе джагвара.
Чийел йидж гыцѲайгар, хайбышее хаѲне,
ГѲунаб джигѲа хѲавѲу пештини клѲне
КѲалирхѲу, кѲулеенче хаѲлхѲаѲ илякка,
Хайбышее обѲлуна хаѲне хѲаѲбаѲххѲаѲ.
Са деш, кѲоѲле деш, йиджбы лап хаѲтда,
ГагѲ гѲдхѲан, гагѲ йиджбы хѲитхѲу клѲдаѲххѲаѲ.
Улепбы гѲавайтан хаѲнебы хѲинне,
Чин вас хабар гѲааѲа, гѲунар ааѲ никѲее.

(Огыйл`ын 5-гъэсди нумрее)
(Хъийгъийн хъалесын)

– Шаваана бес гъин меен охъанасын кар гъаъы? – гъиццяхан гынейн тика сметаннани касеяхъа клёкьу, тезеба гъазийни никнеке сюпЫд гъаъа, Зурабее хъидгЫн гъаъан.

– Йыгъна халасий Айшатее.

– Бес няъа мана зы къаджес мее идейху?

– Манкъухъа хааъаб геоб иш воохъе, увгЫн ки, хъийгъа ийчЛесда, – дидее са тика гынейн гъадкъур, са тика кокни чурунун ацЛадкЛун, махуИд эйгъе, – Манкъус зер гъазас вуккан, хъийгъад ушахааршыс охъанасын кар гъелес ыккан, гъаИше вас къанмышхъайнне?

– Гъоъоне?, – хъеххъуйни чурунун тика гечле, оохъаб няк илёогъа Зурабее эйгъен.

Дегъе хаИмний хъувхъа, ва гадее, тахтыл` къалирхъу ва разийра вухъун гёИкъаИ, тохунбыше эйгъена кал`ма ээгъена, – Дегъе ацЫна!

Дидей, садджу манчыс аИхъаИна гъаъы, невайс тюли геччес маниса утагъеехъа илгъечле.

– ХаИмде шаснее мыкИада ээхъе, бах кар адчу къалихъе! – дидее манкъукИле эйгъен. Анджах чис джаваб илдяатуИ, сакЫ айванеехъа хъарийнкъаИ, джукИле къеджен ки, гаде никЛеевур аркЫн. Манкъвее мана аИгътиятыка сана хылехъа аляртЛу, кИраватысхъа хъыккы, къалагъана ва оохъа кар адачче. Мани гъалатее akkaбы аахъы, гаде къаджесва экИра къадархъун, нафас аххъына халасий ахъа ээчле.

– Бес няахъа Зураб?

– Сес маъа, Айше, гаде гъаИше никЛее аркЫн вор, оза хъымаъа.

– Вай-вай, зас мана геерний къаджес ыккан, – ман увгъу, халасий гаде къалирхъуйни утагъеехъа ийчЛу манкъуни даныс уба гъаъа.

– Къийхъа мана къаджесда! Мана къийна орзул` вор, йаИхъ хъабы къел-хыл` озур вод.

– Яхшы, къийхъава эйгъенкъаИ, къийхъа ихъеджын, – кеф дена халасий, маныд увгъу, устолул оодун одхъунийле ахвийн карбыд саъы, фанарыка ишыгъ гъагъе-гъагъе хаахъа ийеекИан.

3

Зураб аахъийни аккале ва къулеле эчЛени, демыр гетани сесбышылхъа оза хъехъе. Гыргына хив авхъу маИдхуИн сессий хъооИ ки, итдегъес хиледже демырчеер сабы, кИашбышка сана демырбыний кИета. Гаде, джигеенче экИра оза хъыхъа, гъуджоойи ээхъева иляк-касва къулесхъа къадайхъван ва сайыд, джагваран булут хъинне-ни, мичЛеебийни тезени, темизни гъавайн манкъун кокси гъацЛяъан. КИорада нафас аляатЛу, сикЫл`баб косса гъавъу, улепбы гёкъаИ Зурабее akkaйсхъа ааИ-ааИ бада аляаъа ва мана къыИтилхъа хъигъечле. Гыня манкъукИле ацЛахъа ки, сес ненчейи хъооИ. ОкИ гёохас гъаззиреебхъайни хъунашщееерше араббы демырелхъа, сассанбышед къайелхъа гиххы, кИашыка сана кИетайи, манчыка сана манбыше джон арабы кИиваИ

хъабы, экабайи. Джони кӀане, уша-
хаарше кӀантаргъабышке аххыйн
аӀмаӀлеерий илӀӀзур.

– Салам, Зураб! – гаде маӀгъкамра
хъылыбышеехъа сабы, халасий хъа-
ры, манкъус убабы гъаӀа гиргъыл.
Манбы ман мее геедбийи ки, гаде
манкъуле гъехва гиргъыл. Хала-
сее аӀхъаӀна гъаӀа хъийгъынийн:
– Йыгъын ишбы наӀхуӀдна? Ед`,
дек` наӀхуӀбна, шагъарее гъава
наӀхуӀбна?

– Югда вод, гыргын югда вод! –
ыккан-деккан Зурабее джаваб хъе-
лен. Гъиняа джуни гыӀхъийӀалла
Айше халайн ушахаар – йишбийи
дихбы сабы. Манбы гыргынбы еди-
ка сана окӀ гӀохасний вуӀххъаӀс.

– Хош гелди, Зураб! – акъвее
аӀхъаӀна, манбыше Зурабыс хош
гелдийбы гъаӀа.

– Гъу хивее геерне ахвас? Вака
сана шы дигулеебхъайбы гъивага-
сынбыне? Гъу шака сана окӀ гӀохас
ыӀххъаӀнана?

– Яхшы, чӀаӀвеебхъе! Мана
гъаӀшде гъала оза хъыхъа, манкъвее
гъала акъвад гъодгъул деш, карыд
одхъун деш! – дидее маӀхуӀд эйгъе,
– АаӀӀес мее гъиваагас гъала шоссе
вааӀхаӀсынбы!

*Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа
саакӀал гъавъуна – В.Гъамзаев.*

Кыыддим

Кыыддим хъады, йызын аххъы гъар сура.
Сувабышда вукIул` хъувхъа джагвара.
Йыз болда, мык йаIххъаI, быранбы аъы,
Ушахааршед эле ман гозет гъаъы.

Къелбышыл` канкибы, хизакбы хыле,
Нурын шоIъле гъуву, шадвал`ын улее.
Йызыке алиъы джос Шахта баба,
Тамашейлхъа сабы гыргына уба.

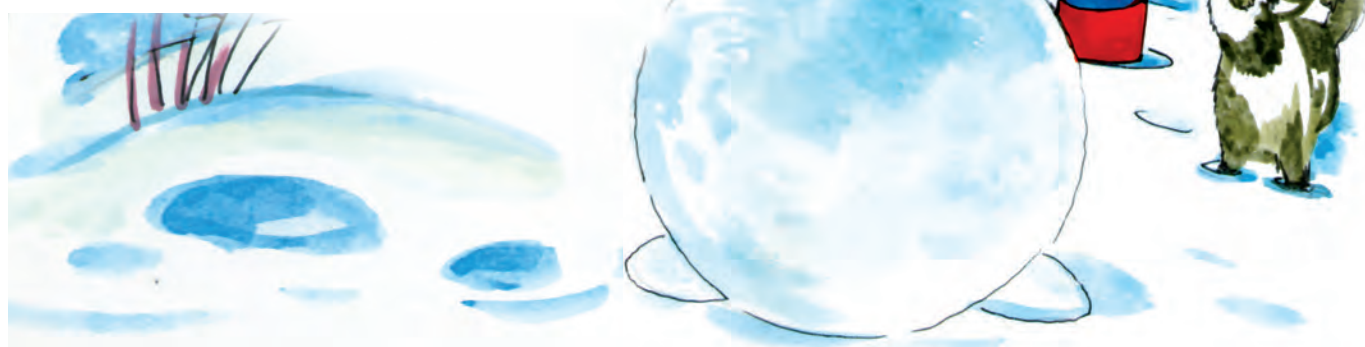
Едий дек` иляакы, гуянмышоохъе;
НаIхуIбий йызыке джанавар воохъе.
Гагъ суIваI, гагъыб сё йызыке гъавъу,
Обзурва, ишике джо хыл` цIыцIдявъу.

КъаъадакIва хааIнче мыккын хаIнебы,
БаIмбаIкий никнеке гъаъийн тенебы.
Гумушелхъа сийкIал шагъарбы, хиваар.
Кыыддимын кIыреехъа хъаIбаIххъаI хабар.

Гол`быйи дамабы аххъы мыкбыше.
Чолбыше джагваран суфра гъеъэшце.
Ушахааршыс чике деш кIыреехъана,
Са гъехва, мансанкъвее аххъаххъа мана.

ЁлкIайни цIабыше гъагва ваIш ыIбраIт.
Чика сана хошба джона гъар саIъаIт.
Чик авуд авееке джос падаркIабы:
Машынбы, кIукIлабы, дискIы, лодкIабы.

КIыреехъа джад деш вод джос йыгъбы мыкIан.
Йызыл` джарга гихыI, гъоокIа авайкIан.
Са гъавуле хъалес джолхъа Тезе сен,
AIрзубы быкырхъес йикIее джо эйгъен.

Экда хьоралан, юххьан!

КыИдимийле озуринбы
Багъбы, чолбы, тепабы.
Гьам воIххаар, гьам ёлкIабы –
Экда хьоралан, юххьан!

Гьамбазар кьавджес вуккан,
Кучеехъа вод айгье джан.
Багъыш гьаъас деш вас ман –
Экда хьоралан, юххьан!

Шас гьамбаше гьу гьуву
ЙикIес умуд ва аIрзу.
ТIетI аIлааI, гёгъий гёгъу –
Экда хьоралан, юххьан!

Дегье уфтанна бул`бул`
Дешуб гьоокIа бытагъыл.
Гьаагвелан вергъена ул` –
Экда хьоралан, юххьан!

Гьава мыкIабава кьаб,
Дек`кее, едее няхъа джаб
Дешуб кьоокка мыса джаб –
Экда хьоралан, юххьан!

Вас воб вуккан ушахъар –
Йыгъын хурун дайлагъаар.
Гьыргына вор дердееъар –
Экда хьоралан, юххьан!

АкIан гьеъэ гьин йызбы,
Сирсирбы, гьам марозбы,
Кучеедын мыккын кьурсбы –
Экда хьоралан, юххьан!

Верыгъ уIвхуI сувалхъа,
НикIеенче оза хьыхъа,
Хьынак`ни палтарыка,
Экда хьоралан, юххьан!

*Шеирбы йыхъ-сумылхъа сакIал
гьаъына – Валегъ Гьамзат*

ИНГИЛИСНИ МИЗЕЙН КІЛУБ

Шенкийна Заман

(The Past Indefinite Tense Form)

Ингилисни мизел Шенкийни заманыхъа ёкьубле форма воб:

1. The Past Indefinite Tense Form.

(Шенкийна, гъаракатна вахт дьяцІана заман)

2. The Past Progressive Tense Form.

(Шенкийна гъаракат давам гъаъана заман)

3. The Past Perfect Tense Form.

(Шенкийна, гъаракат таамыхъана заман)

4. The Past Perfect Continuous Tense Form.

(Шенкийна, гъаракат давам ыхъа, таамыхъана заман)

The Past Indefinite Tense Form – Шенкийна, гъаракатна вахт дьяцІана заман кьурмушааъани вахтал` феълбы кьоІни джигеехъа джурахъе: къайданан феълбы (regular verbs), къайда дешын феълбы (irregular verbs). Къайданани феълбышка сана Шенкийна заман кьурмушааъанкъаІ феълни бадал дёохъени формайке «to» кьезъэхъан ва феълни ахыреехъа –ed шекилчи оокІан. –ed шекилчи хъебни джурайл хъаІбаІхъаІ:

Сес дешди саамитбышхъаб хъигъна – [t];

Сеснани саамитбышхъаб хъигъна – [d];

Т ва d саамитбышхъаб хъигъна – [ɪd].

To work [wə:k] (ишлемишхъай) – worked [wə:kt] (ишлемишхъана).

To play [pleɪ] (гъивагий) – played [pleɪd] (гъивагына).

To want (ыккийкыний) – [wɒnt] – wanted [wɒntɪd] (ыккийкынийн).

To wound [wu:nd] (яраламышыгъий) – wounded [wu:ndɪd]

(яраламышыгына).

Къайда дешди феълбышка сана Шенкийна заман кьурмушааъасди мее, манчына форма йикГел дешхъее, джадвалыке истифаада гъаъас ыккан. Маа къайда дешди феълбышда Шенкийни заманна форма гьоолена.

To come [kʌm] (хъарий) – came [keɪm] (хъарына).

To write [raɪt] (одкІуний) – wrote [rəʊt] (одкІунийн).

Дарманын алабы ва емишды

Суна

Тезени суна-найке сокI гъабы илэгъан. Хъех-хъуйнчике сокI гъаъасди мее, ман хъодхъурни мыкIани хъинее 10-12 саIгъаIтна гъиваджен ва хъийгъа тензифеенче алгъаъан. Ман сокI писюкI кIявгъу илэгъа.

Сунаин джанеена сафра аваакIанаагъа, маIгдайнаи кIылкIамна гъицIяхаала аваакIанаагъа, гъаI-вуррамышувхъайни эбана токI кIил хъаагъа, геморойнанкъаI кумаг гъагъа, маIгда, кIылкIам, йикIитIумагъа.

Суна инсан заIгъаIррамыш-хъайнкъаI хайырыка вод.

Дарчыныка ва уюттука од-хъунийнкъаI водянкава ыкIар юг хъагъа, кIылкIамеедын аххъийбы акIанагъа, ичIалатеена мыкIаала къооше, вухъун абкIыний явашагъа.

ЙаIвшанни настойкIайка сана од-хъун мее, одхъунийн кар эрмишагъас кумаг гъагъа. ЗаIфаIраныка сана од-хъун мее, кIылкIамын итIумхъайн джигабы къуIвална хъагъа ва хъинен йаIхъбы ачмышагъа.

Сунаин сокI аIлтIаIххийни джигеехгъа къадгъу мее, аIлтIаIххий гечIен. Манчын сокI илэдгъу мее, гъалигъий явашехъен.

Суна гъицIяхан натууранани инсанааршыс хайырыка вод. МыкIан натууранани инсанааршыс ман зияныка вод. Вухъун къуру хъувхъайни инсанааршыс ман зияныка вод.

МыкIан натууранани инсанаарше суна мыхакыка охъанас ыккан. Манке манчын зиян гъувуй айкIанан. ГъицIяхани натууранани инсанааршеме ман шакар, нейыб писюкI аливку охъанас ыккан.

КIашкIале

КIашкIалейкIле ваIгъший къон-джевад эйгъен. КIашкIалеер ма-розбышле гъихгъа сагъас ыккан, мыкIаал`быше манчын дарман гъаагъан витаминбы гъатIанбы. КIашкIалее геед витаминбы вод: B1, B2, B6, K, E, PP, C). КIашкIалее C витамин кIаарни смородиней-ле 5 -10 - къатна, лимонyleме 40 къатна геоб воб. КIашкIалейн эб ыIгъвийкаран дамарбы темизягъа, манбы эб кIыл`бананбышыс, кIутIунаар, кIылкIам ыкIаран-бышыс хайырыка вод. Инфекциейн ыкIар ыIхийнбышыс манбы энке югун антибиотикбы водунбы. КIашкIалейни сокIан кIутIунааршына, кIылкIамна, маIгдайна, ичIалатна иш раIгъаIт хъаагъа, эб ыIгъвийкырий къайдеехгъа адачче, иммунитет оохгъа хъагъа, инсаныс бой гъеле, гриппке, ракыке инсан къорамышагъа, вукIул`вукIийкIырий явашагъа.

КIашкIале эб югба ыIгъдывийкаранбышыс зияныка воб. Оохгъа давлениянанбышыс манчын спиртыл`аллийкыйн шыра илэгъас ыккан деш. Ман авхгъа давлениянан-бышыс бирмышагъас ээхъе. Хъинел аликкыйн шыра илэдгъее, давление къагъабаччена. Спирт аликкыйнче-ме давление оохгъа хъаагъа. ЙикIыкIарни инсанааршыс кIашкIале зияныка воб.

КРОССВОРД

СОЛУЛЕ САГЪЫЛХЪА:

1. Чика сана сукбы хыйшал.
2. Чика сана шы фыкыррамышоохъенбы.
3. Чика сана шы тюлибы ийхъва.
4. Инсане мана са карале разийра дешданкъаI гъааъа.
(Джуваб Й гъаIрфыл` таамехъе)
5. Чика сана кар одхъан.
6. 12 вузее йидж быкырехъе.
7. Чеенче хаахъа ишыгъ гехъа.

4. КъуIмаIни оIлкабышее ешемишоохъена, геиб хаIбна гъаIйван.
5. Гадейн ду.

АВГЪАНЧЕ ООХЪА:

1. Геед къелбынан, быт` адессенан, кIнин боIкъ.
2. Гадейн ду.
3. Кар алишщес арына инсан.
(Джуваб Й гъаIрфыл` таамехъе)

САГЪЫЛЕ СОЛУЛХЪА:

1. Адамий дешда хъунашце.

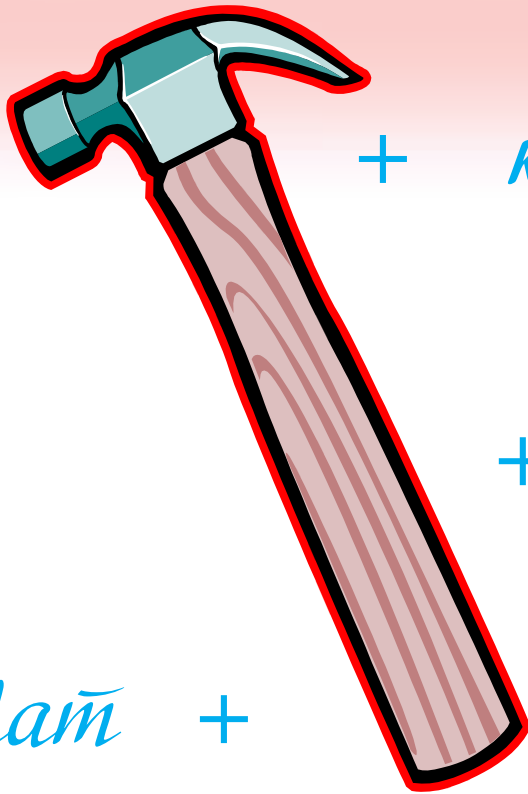
ООГЪАНЧЕ АВХЪА:

1. Кар хъоIхъаIна инсан.
2. КъыIл`къыIдим шака воохъена, кIнна шитI`.
3. ХаIмде овас хъугъоочIена, инсанынчык` акъва акарана шитI`.

АIБАIТТУРЕЕ, САГЪАIТНИ АIКЪРАIБНИ ИСТИГААМАТЫЛ`

1. Къумбынан чол.
2. Зерана бала.
3. Биринз гёоту, шарбат аликкы гъаъан, одхъанан кар.
4. Ичийн ду.
5. Гадейн ду.

РЕБУСЫ

+ *кале* =

+ *ниш* =

Пат + =

+ *был* =

1 + *быр* =

Соколёнок Лачын

6/2019

ноябрь - декабрь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Министерство информатизации, связи и
массовых коммуникаций Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г. выдан
управлением Роскомнадзора по Республике
Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор
М.М. Ахмедов

Редколлегия:

В. Гамзаев (редактор)
Ш. Бабаева
А. Дадашев
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
Т. Зургалова (отв. секретарь)
Н. Исаев
Х. Назирова
Аб. Омаров
К. Омаханов

Художественный редактор З. Даганов
Технический редактор Т. Лузина
Художник номера З. Даганов
Художник обложки О.Алиев

Формат 60x84 1/8.
Бумага офсетная.
Уч. изд. л. 3,27.
Уч. печ. лист 3,26.

Выход в свет 05.12.2019 г.
Тираж 193 экз.
Заказ № 473.

Типография:

ООО «Издательство «Феникс-пресс».

Адрес типографии:
367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколенок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:
367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:
litdag@mail.ru

Цахурский язык.

Индекс: на год - 78438,
на полугодие - 73888.

Цена свободная